

GAËL FAYE

ΜΙΚΡΗ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΡΙΓΚΟΣ

«Μιλάει για την παιδική ηλικία σε μια βασανισμένη πατρίδα με τέτοια ακρίβεια, τρυφερότητα και δύναμη, που νιώθουμε τελειώνοντας το βιβλίο πως αποχωριζόμαστε ένα λατρεμένο πρόσωπο».

Valérie Marin La Meslée, *Le Point*

ΜΙΚΡΗ ΠΑΤΡΙΔΑ

GAËL FAYE

Μικρή πατρίδα

μυθιστόρημα

Μετάφραση από τα γαλλικά

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΡΙΓΚΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Ξένη λογοτεχνία

Σύγχρονη ξένη λογοτεχνία – 397

Gaël Faye, *Μικρή πατρίδα*

Τίτλος πρωτοτύπου: *Petit pays*

Μετάφραση: Γιάννης Στρίγκος

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Επιμέλεια, διορθώσεις: Ηλίας Καφάογλου

Σελιδοποίηση: ΦΑΣΜΑ ΑΦΟΙ Καπένη Κ. & Α. Ο.Ε.

Φιλμ, μοντάζ: Μαρία Ποινιού-Ρένεση

Copyright© Éditions Grasset & Fasquelle, 2016

Copyright© για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε.

(Εκδόσεις Πατάκη), 2016

Πρώτη έκδοση στη γαλλική γλώσσα από τις εκδόσεις Grasset, 2016

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα,

Νοέμβριος 2017

Κ.Ε.Τ. Α724 Κ.Ε.Π. 899/17

ISBN 978-960-16-7587-9

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Για τη Ζακλίν

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ δεν ξέρω πώς ξεκίνησε αυτή η ιστορία.

Κι όμως, μας τα είχε εξηγήσει όλα ο μπαμπάς μια μέρα, στο φορτηγάκι.

«Βλέπετε, στο Μπουρούντι είναι όπως στη Ρουάντα. Υπάρχουν τρεις διαφορετικές ομάδες που αποκαλούνται εθνότητες. Οι Χούτου είναι οι περισσότεροι σε αριθμό, είναι κοντοί κι έχουν χοντρές μύτες».

«Σαν τον Δονάτο;» ρώτησα εγώ.

«Όχι, αυτός είναι απ' το Ζαΐρ, δεν είναι το ίδιο. Όπως ο Πρωτέας, ο μάγειράς μας, για παράδειγμα. Υπάρχουν, επίσης, και οι Τούα, οι πυγμαίοι. Αλλά άσ' τους αυτούς, είναι ελάχιστοι, ας πούμε πως δε μετράνε. Κι έπειτα, υπάρχουν οι Τούτσι, σαν τη μαμά σας. Είναι πολύ λιγότεροι από τους Χούτου, είναι ψηλοί και αδύνατοι, με λεπτές μύτες και ποτέ δεν ξέρει κανείς τι έχουν στο μυαλό τους. Εσύ, Γκαμπριέλ» είπε δείχνοντας εμένα με το δάχτυλο, «είσαι ένας πραγματικός Τούτσι, ποτέ δεν ξέρουμε τι σκέφτεσαι».

Εκείνην τη στιγμή, όντως ούτε εγώ δεν ήξερα τι σκε-

φτόμουν. Έτσι κι αλλιώς, τι μπορεί να σκεφτεί κανείς για όλα αυτά; Ρώτησα, λοιπόν:

«Ο πόλεμος ανάμεσα στους Τούτσι και στους Χούτου γίνεται επειδή δεν είναι από το ίδιο μέρος;»

«Όχι, δεν είναι για αυτό, απ' την ίδια χώρα είναι.»

«Τότε..., επειδή δεν έχουν την ίδια γλώσσα;»

«Όχι, την ίδια γλώσσα μιλάνε.»

«Τότε, επειδή δεν έχουν τον ίδιο θεό;»

«Όχι, τον ίδιο θεό έχουν.»

«Τότε..., γιατί πολεμάνε μεταξύ τους;»

«Επειδή δεν έχουν την ίδια μύτη.»

Η συζήτηση είχε σταματήσει εκεί. Περίεργη ιστορία αυτή, πάντως. Νομίζω πως ούτε κι ο ίδιος ο μπαμπάς την πολυκαταλάβαινε. Από εκείνην τη μέρα, άρχισα να κοιτάζω τις μύτες και το ύψος των ανθρώπων στον δρόμο. Όποτε πηγαίναμε για ψώνια στο κέντρο με τη μικρή μου αδελφή, την Άννα, προσπαθούσαμε με τρόπο να μαντέψουμε ποιος ήταν Χούτου και ποιος Τούτσι. Λέγαμε ψιθυριστά:

«Αυτός εκεί, με το άσπρο παντελόνι, είναι Χούτου, είναι κοντός κι έχει χοντρή μύτη.»

«Ναι. Κι εκείνος εκεί, με το καπέλο, είναι πανύψηλος και κοκαλιάρης, με λεπτή μυτούλα, αυτός είναι Τούτσι.»

«Κι αυτός εκεί κάτω, με το ριγέ πουκάμισο, είναι Χούτου.»

«Δεν είναι, για κοίτα καλά! Είναι ψηλός κι αδύνατος.»

«Ναι, αλλά έχει χοντρή μύτη.»

Κι αποκεί ξεκίνησαν οι αμφιβολίες μας σχετικά με

το θέμα των εθνοτήτων. Ο μπαμπάς δεν ήθελε να το κουβεντιάσουμε. Πίστευε πως τα μικρά παιδιά δεν πρέπει να ανακατεύονται με την πολιτική. Αλλά δεν μπορούσαμε να κάνουμε κι αλλιώς. Η περίεργη αυτή ατμόσφαιρα γινόταν όλο και περισσότερο αισθητή, μέρα με τη μέρα. Ακόμα και στο σχολείο, φίλοι είχαν αρχίσει να τσακώνονται μεταξύ τους με το παραμικρό αποκαλώντας ο ένας τον άλλον Χούτου ή Τούτσι. Σε μια προβολή της ταινίας *Σιρανό ντε Μπερζεράκ*, ακούστηκε μάλιστα ένας μαθητής να λέει: «Με τέτοια μύτη, αυτός είναι σίγουρα Τούτσι!». Κάτι διαφορετικό πλανιόταν στον αέρα. Κι ό,τι είδους μύτη κι αν είχε κανείς, μπορούσε να το μυριστεί.

Μου έχει γίνει εμμονή αυτή η επιστροφή. Δεν περνάει μέρα που η χώρα να μη μου θυμίζει την ύπαρξή της. Ένας φευγαλέος θόρυβος, μια διάχυτη μυρωδιά, ένα απογευματινό φως, μια χειρονομία, μια σιωπή, μερικές φορές, αρκούν για να ξυπνήσουν μια παιδική θύμηση. «Δεν πρόκειται να βρεις τίποτα εκεί, πέρα από φαντάσματα κι ένα σωρό ερείπια» μου λέει και μου ξαναλέει η Άννα, που δε θέλει ούτε να ξανακούσει για αυτή την «καταραμένη χώρα». Την ακούω την Άννα. Την πιστεύω. Πάντα έβλεπε τα πράγματα πιο καθαρά από μένα. Και τότε βγάζω τη σκέψη από το μυαλό μου. Παίρνω την οριστική απόφαση να μην ξαναγυρίσω ποτέ πια πίσω. Η ζωή μου είναι εδώ, στη Γαλλία.

Δεν κατοικώ πουθενά πλέον. Κατοικώ, σημαίνει γίνομαι σαρκικά ένα με την τοπογραφία του χώρου, προσαρμόζομαι στη μορφολογία του περιγυρου. Εδώ, δε συμβαίνει τίποτα τέτοιο. Είμαι απλώς περαστικός. Βρίσκω στέγη, κατάλυμα, κονάκι. Ο τόπος διαμονής μου είναι ένας κοιτώνας, μια πρακτική λύση. Το διαμέρισμά

μου μυρίζει φρεσκοβαμμένη μπογιά και καινούρια πλακάκια από λινόλεουμ. Οι γείτονές μου είναι εντελώς άγνωστοι, αποφεύγουμε με μεγάλη μας χαρά να συναντηθούμε στις σκάλες.

Ζω κι εργάζομαι στην παρισινή περιφέρεια. Στο Σαιν-Κοντάν-αν-Ιβελίν, γραμμή C του προαστιακού. Μια πόλη καινούρια, σαν ζωή χωρίς παρελθόν. Χρειάστηκα χρόνια για να προσαρμοστώ, όπως λέμε. Για να βρω μια σταθερή δουλειά, ένα διαμέρισμα, ν' αποκτήσω χόμπι και να κάνω φιλικές σχέσεις.

Μου αρέσει να γνωρίζω κορίτσια από το διαδίκτυο. Ιστορίες μιας βραδιάς ή μερικών εβδομάδων. Οι κοπέλες που βγαίνουν μαζί μου είναι όλες τους διαφορετικές, η μία πιο όμορφη από την άλλη. Με μεθάει να τις ακούω να μιλάνε για τον εαυτό τους, να μυρίζω το άρωμα των μαλλιών τους, προτού αφεθώ ολοκληρωτικά στην απαλότητα της αγκαλιάς τους, των ποδιών τους, των κορμιών τους. Καμιά τους δεν παραλείπει να μου απευθύνει την ίδια βασανιστική ερώτηση, πάντα στο πρώτο ραντεβού, άλλωστε: «Από πού κατάγεσαι;» Κοινότοπη ερώτηση. Τυποποιημένη. Σχεδόν ένα υποχρεωτικό πέρασμα, προτού προχωρήσουμε παρακάτω στη σχέση. Η επιδερμίδα μου, που έχει το χρώμα της καραμέλας, με αναγκάζει να παρουσιάσω τα διαπιστευτήριά μου και το πιστοποιητικό της ράτσας μου: «Είμαι άνθρωπος». Η απάντησή μου τις κάνει να δυσανασχετούν κάπως. Δεν το κάνω, όμως, για να προκαλέσω. Ούτε για να παραστήσω τον λόγιο ή τον φιλόσοφο. Από μια σταλιά παιδί είχα κιόλας αποφασίσει να μην προσδιορίζομαι ποτέ.

Η βραδιά συνεχίζεται. Η τεχνική μου λειτουργεί στην

εντέλεια, σαν καλολαδωμένη μηχανή. Εκείνες μιλάνε. Τους αρέσει που τις ακούω. Διαποτίζομαι. Πλημμυρίζω. Πνίγομαι σε δυνατά οινοπνευματώδη ποτά κι αφήνω στην άκρη την ειλικρίνεια. Γίνομαι επίφοβος κυνηγός. Τις κάνουν και γελάνε. Τις ξελογιάζω. Για πλάκα, επανέρχομαι στην ερώτηση περί καταγωγής. Εσκεμμένα διατηρώ το μυστήριο. Παίζουμε τη γάτα με το ποντίκι. Απαντώ με ψυχρό κυνισμό πως η ταυτότητά μου κουβαλάει μεγάλο βάρος από πτώματα. Εκείνες δεν αντιδρούν. Θέλουν ελαφρότητα. Με κοιτάνε με τα μεγάλα τους μάτια. Τις ποθώ. Μερικές φορές, μου δίνονται. Με περνάνε για εκκεντρικό. Με κάνουν γούστο, αλλά όχι για πολύ.

Μου έχει γίνει εμμονή αυτή η επιστροφή. Την αναβάλλω επ' αόριστον, τη μεταθέτω συνεχώς για αργότερα. Φοβάμαι να ξαναβρώ αλήθειες βαθιά κρυμμένες, εφιάλτες που τους έχω αφήσει στο κατώφλι της γενέτειράς μου. Είκοσι χρόνια τώρα, επιστρέφω· τη νύχτα στα όνειρά μου, τη μέρα στις ονειροπολήσεις μου· στη γειτονιά μου, σ' εκείνο το αδιέξοδο όπου ζούσα ευτυχισμένος με την οικογένειά μου και τους φίλους μου. Τα παιδικά μου χρόνια μού έχουν αφήσει σημάδια που δεν ξέρω τι να τα κάνω. Τις καλές μέρες, λέω στον εαυτό μου πως απ' αυτά αντλώ τη δύναμη και την ευαισθησία μου. Όταν, όμως, πιάνω πάτο, θεωρώ πως αυτά είναι ο λόγος που δεν μπορώ να προσαρμοστώ στον κόσμο.

Η ζωή μου μοιάζει με ατέλειωτη περιπλάνηση. Τα πάντα μ' ενδιαφέρουν. Αλλά τίποτα δε με παθιάζει. Μου λείπει η νοστιμάδα της εμμονής. Ανήκω στη ράτσα των νωχελικών, των μαλθακών του μέσου όρου. Μερικές φορές, τσιμπιέμαι για να δω αν ονειρεύομαι. Παρατηρώ

τον εαυτό μου όταν βρίσκομαι με κόσμο, στη δουλειά, με τους συναδέλφους μου στο γραφείο. Όντως είμαι εγώ αυτός ο τύπος που βλέπω στον καθρέφτη του ασανσέρ; Όντως είμαι αυτός ο νεαρός που γελάει βεβιασμένα δίπλα στο αυτόματο μηχάνημα του καφέ; Δε με αναγνωρίζω. Έρχομαι από τόσο μακριά, ώστε εξακολουθεί να με εκπλήσσει το ότι βρίσκομαι εδώ. Οι συνάδελφοί μου μιλάνε για τον καιρό, για το τι παίζει η τηλεόραση. Δεν τους ακούω πια. Αναπνέω με δυσκολία. Ξεσφίγγω τον γιακά στο πουκάμισό μου. Νιώθω το κορμί μου σαν φασικιωμένο. Παρατηρώ τα καλογουαλισμένα παπούτσια μου, λάμπουν και μου στέλνουν μια απογοητευτική αντανάκλαση. Τι απέγιναν τα πόδια μου; Κρύβονται. Δεν τα ξανάδα ποτέ να περπατούν ξυπόλυτα. Πλησιάζω στο παράθυρο. Ο ουρανός είναι βαρύς. Πέφτει ένα γκριζο και γλιτσερό ψιλόβροχο και δεν υπάρχει κανένα δέντρο με μάνγκο στο παρκάκι που είναι στριμωγμένο ανάμεσα στο εμπορικό κέντρο και στις σιδηροδρομικές γραμμές.

Εκείνο το βράδυ, φεύγοντας απ' τη δουλειά, τρέχω να βρω καταφύγιο στο πρώτο μπαρ που βλέπω μπροστά μου, απέναντι από τον σταθμό. Κάθομαι μπροστά στο ποδοσφαιράκι και παραγγέλνω ένα ουίσκι για να γιορτάσω τα τριάντα τρία μου χρόνια. Προσπαθώ να βρω την Άννα στο κινητό, αλλά δεν απαντά. Επιμένω. Καλώ τον αριθμό της κάμποσες φορές. Θυμάμαι μετά πως βρίσκεται στο Λονδίνο, σε επαγγελματικό ταξίδι. Θέλω να της μιλήσω, να της πω για το τηλεφώνημα που δέχτηκα σήμερα το πρωί. Μάλλον πρόκειται για σημάδι

της μοίρας. Πρέπει να επιστρέψω. Μόνο και μόνο για να έχω ήσυχη τη συνείδησή μου, έστω. Να ξεμπερδεύω μια και καλή μ' αυτή την ιστορία που με στοιχειώνει. Να κλείσω την πόρτα πίσω μου, για πάντα. Παραγγέλνω άλλο ένα ουίσκι. Ο θόρυβος της τηλεόρασης πάνω απ' το μπαρ καλύπτει για μια στιγμή τη ροή της σκέψης μου. Ένα ειδησεογραφικό κανάλι προβάλλει εικόνες από ανθρώπους που εγκαταλείπουν εμπόλεμες ζώνες. Κοιτάζω τις πρόχειρες βάρκες τους που προσεγγίζουν στο ευρωπαϊκό έδαφος. Τα παιδιά τα οποία βγαίνουν από μέσα, είναι κοκαλωμένα απ' το κρύο, πεινασμένα, αφυδατωμένα. Παίζουν τις ζωές τους στο γήπεδο της παράνοιας του κόσμου. Τα κοιτάζω, καθισμένος άνετα, στο προεδρικό μου βάθρο, με το ουίσκι μου στο χέρι. Η κοινή γνώμη θα πιστέψει πως έφυγαν απ' την κόλαση για να βρουν τη Γη της Επαγγελίας. Ανοησίες! Κανείς δε θα πει τίποτα για τη χώρα που κουβαλάνε μέσα τους. Η ποίηση δεν είναι πληροφορία. Κι όμως, η ποίηση είναι το μοναδικό πράγμα που ένα ανθρώπινο ον θα συγκρατήσει απ' το πέρασμά του πάνω στη γη. Αποστρέφω το βλέμμα μου απ' τις εικόνες που δείχνουν την πραγματικότητα, αλλά όχι την αλήθεια. Ίσως τα παιδιά αυτά μια μέρα να τη γράψουν αυτή την αλήθεια. Νιώθω θλιβερός σαν άδειο πάρκινγκ αυτοκινητόδρομου τον χειμώνα. Κάθε φορά συμβαίνει το ίδιο: την ημέρα των γενεθλίων μου, μια βαριά μελαγχολία πέφτει πάνω μου σαν τροπική βροχή, όταν σκέφτομαι τον μπαμπά, τη μαμά, τους φίλους μου κι εκείνην τη γιορτή της αιωνιότητας γύρω απ' τον ξεκοιλιασμένο κροκόδειλο στο βάθος του κήπου...

ΠΟΤΕ ΔΕ ΘΑ ΜΑΘΩ τους πραγματικούς λόγους για τους οποίους χώρισαν οι γονείς μου. Πρέπει, πάντως, να υπήρχε εξαρχής μια βαθύτερη ασυνεννοησία. Κάτι που πήγε στραβά στο χτίσιμο της σχέσης τους, ένας αστερισκος που κανείς απ' τους δυο τους δεν είδε ή δε θέλησε να δει. Εκείνον τον καιρό, οι γονείς μου ήταν νέοι και ωραίοι. Οι καρδιές τους ξεχείλιζαν από ελπίδες, σαν τους ήλιους της ανεξαρτησίας¹. Πού να 'βλεπε κανείς από μια μεριά! Τη μέρα του γάμου, ο πατέρας μου δεν μπορούσε να το πιστέψει, τόσο μεγάλη ήταν η χαρά του όταν της φόρεσε τη βέρα στο δάχτυλο. Είχε, βέβαια, τη γοητεία του κι ο γέρος μου, με τα διαπεραστικά, πράσινα μάτια του, τα ανοιχτόχρωμα καστανά μαλλιά του με τις ξανθές τούφρες και την κορμοστασιά του

---

1. Αναφορά στο μυθιστόρημα με τον ομώνυμο τίτλο τού Αμαντού Κουρουμά (1927-2003), μεγάλου Αφρικανού συγγραφέα από την Ακτή Ελεφαντοστού, το οποίο γράφτηκε το 1968 και αφορά την πορεία της χώρας του μετά την περίοδο της Αποικιοκρατίας. (Σ.τ.Μ.)

Βίκινγκ. Αλλά δεν έφτανε τη μαμά ούτε στο δαχτυλάκι του ποδιού της. Τα πόδια της μαμάς ήταν το κάτι άλλο! Οι λεπτές, μακρόστενες γάμπες, που ξεχύνονταν απ' τους αστραγάλους της, έκαναν τις γυναίκες να την κεραυνοβολούν με το βλέμμα και τους άντρες να γουρλώνουν τα μάτια. Ο μπαμπάς ήταν ένας νεαρός Γάλλος απ' τα βουνά του Ιούρα, που είχε βρεθεί τυχαία στην Αφρική για να υπηρετήσει την εναλλακτική του θητεία· καταγόταν από ένα μικρό ορεινό χωριό που έμοιαζε σαν δυο σταγόνες νερό με το τοπίο του Μπουρούντι, με τη διαφορά πως στα μέρη εκείνα δεν υπήρχαν γυναίκες με το παρουσιαστικό της μαμάς, με λυγερό παράστημα, ψηλές σαν κυπαρίσσια, με εβένινη επιδερμίδα και μάτια γαζέλας. Και πού ν' άκουγε κανείς από μιαν άλλη μεριά! Τη μέρα του γάμου, οι ξεκούρδιστες κιθάρες έπαιζαν μια ανέμελη ρούμπα κι η ευτυχία σφύριζε ξένοιαστα σκοπούς σε ρυθμό τσατσά κάτω από έναν ουρανό κεντημένο με αστέρια. Τίποτα δεν τους έλειπε. Το μόνο τους καθήκον ήταν ν' αγαπιούνται. Να ζουν. Να γελούν. Να υπάρχουν. Τραβώντας μπροστά, χωρίς να σταματούν, ως εκεί που τελείωνε η πίστα κι ακόμα παρακάτω.

Μονάχα που οι γονείς μου ήταν άγουρα παιδιά, τα οποία ακόμα δεν ήξεραν τι τους γίνεται και τα οποία ξαφνικά κλήθηκαν να μεγαλώσουν και ν' αναλάβουν τις ευθύνες τους. Πριν καλά καλά προλάβουν ν' αφήσουν πίσω την εφηβεία, τις ορμόνες και τα ξενύχτια, έπρεπε ν' αρχίσουν να πετάνε τα μπουκάλια, ν' αδειάσουν τα σταχτοδοχεία με τις γόπες από τα τσιγαριλίκια, να βάλουν στις θήκες τους τα βινύλια ψυχεδελικού ροκ και

να τακτοποιήσουν στο συρτάρι τα παντελόνια καμπάνα και τις ινδικές πουκαμίσες. Το καμπανάκι είχε χτυπήσει. Παιδιά, φόροι, υποχρεώσεις, οι έγνοιες ξεκίνησαν πολύ νωρίς, πολύ γρήγορα, και μαζί μ' αυτές η αμφιβολία, οι «πειρατές του δρόμου» που λήστευαν τα αυτοκίνητα, οι δικτάτορες και τα πραξικοπήματα, τα νέα οικονομικά μέτρα, η απάρνηση των ιδανικών, τα πρωινά με το δύσκολο ξύπνημα, ο ήλιος που κάθε μέρα αργεί ολοένα και περισσότερο να σηκωθεί. Η πραγματικότητα τούς επιβλήθηκε. Σκληρή. Αμείλικτη. Η ανεμελιά των πρώτων καιρών μετατράπηκε σε τυραννικό ρυθμό, σαν το ανελέητο τικ τακ του εκκρεμούς. Αυτό που φαινόταν φυσικό, έγινε μπούμεραγκ που χτύπησε κατάμουτρα τους γονείς μου και τους έκανε να καταλάβουν πως είχαν μπερδέψει τον πόθο με την αγάπη και πως ο καθένας τους είχε επινοήσει τα προτερήματά του άλλου. Δεν είχαν μοιραστεί τα όνειρά τους, αλλά μονάχα τις ψευδαισθήσεις τους. Ο καθένας τους είχε κι από ένα όνειρο, καθαρά δικό του, εγωιστικό, και κανείς απ' τους δυο τους δεν ήταν πρόθυμος να ανταποκριθεί στις προσδοκίες του άλλου.

Εκείνο τον καιρό, όμως, πριν απ' όλα αυτά, πριν απ' όσα πρόκειται να διηγηθώ κι όλα τα υπόλοιπα, υπήρχε η ευτυχία, η ζωή που δε χρειαζόταν εξηγήσεις. Η ζωή ήταν αυτό που ήταν, αυτό που πάντοτε ήταν και που ήθελα να συνεχίσει να είναι. Ένας γλυκός ύπνος, ήσυχος, χωρίς κανένα κουνούπι να ζουζουνίζει κοντά στο αυτί σου, χωρίς αυτήν τη βροχή από ερωτηματικά που ήρθε τελικά να πέσει με θόρυβο πάνω στο κεφάλι μου. Τα ευτυχισμένα εκείνα χρόνια, όταν με ρωτούσαν: «Τι κάνεις;»,

απαντούσα πάντα: «Καλά!». Χωρίς να το σκεφτώ. Όταν είσαι ευτυχισμένος, δε χρειάζεται να σκέφτεσαι. Αργότερα μόνο άρχισα να αναθεωρώ την ερώτηση, να ζυγίζω τα υπέρ και τα κατά. Ν' αποφεύγω ν' απαντήσω, να κουνάω αόριστα το κεφάλι. Άλλωστε, όλη η χώρα άρχισε να κάνει το ίδιο. Όλοι απαντούσαν: «Ας τα λέμε καλά». Επειδή η ζωή δεν μπορούσε πλέον να πηγαίνει απόλυτα καλά, ύστερα απ' όλα αυτά που μας συνέβησαν.

Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ της ευτυχίας, νομίζω, χρονολογείται από εκείνην τη μέρα της γιορτής του Αγίου Νικολάου, στη μεγάλη βεράντα του Ζακ, στο Μπουκαβού, στο Ζαΐρ. Μια φορά τον μήνα, πηγαίναμε επίσκεψη στον γερο-Ζακ, μας είχε γίνει πια συνήθεια. Εκείνην τη μέρα, η μαμά ήρθε μαζί μας, παρόλο που δεν πολυμιλούσε πια στον μπαμπά εδώ και μερικές βδομάδες. Προτού φύγουμε, περάσαμε απ' την τράπεζα να πάρουμε χρήματα. Βγαίνοντας, ο μπαμπάς είπε: «Είμαστε εκατομμυριούχοι!». Στο Ζαΐρ του Μομπούτου¹, η υποτίμηση του νομίσματος ήταν τέτοια, ώστε αγόραζε κανείς ένα ποτήρι πόσιμο νερό με χαρτονομίσματα των πέντε εκατομμυρίων.

Με το που περνούσαμε τα σύνορα, μπαίναμε σε άλλο κόσμο. Η συγκρατημένη συμπεριφορά που επικρατούσε στο Μπουρούντι, παραχωρούσε τη θέση της στην

---

1. Ο Μομπούτε Σέσε Σέκο (1930-1997) υπήρξε ο δικτάτορας του Ζαΐρ (σημερινό Κονγκό), από το 1965 ως τον θάνατό του. (Σ.τ.Μ.)

αναμπουμπούλα του Ζαΐρ. Μέσα στο πολύβουο αυτό πλήθος, οι άνθρωποι έκαναν φιλικές γνωριμίες, φώναζαν ή έβριζαν ο ένας τον άλλον σαν να βρίσκονταν σε ζωοπανήγυρη. Φωνακλάδικα και βρόμικα πιτσιρίκια έριχναν κλεφτές ματιές στα καθρεφτάκια, στους υαλοκαθαριστήρες και στις ζάντες των αυτοκινήτων που είχαν πιτσιλιστεί από τις γεμάτες νερά λακκούβες, σουβλάκια από κατσικίσιο κρέας πωλούνταν για πενταροδεκάρες, ανύπαντρες νεαρές μητέρες περνούσαν ανάμεσα στις ουρές με τα γεμάτα εμπορεύματα φορτηγά και τα πουλμανάκια, στη σειρά το ένα πίσω απ' το άλλο, όπου πωλούνταν παρανόμως βραστά αυγά με χοντρό αλάτι και πικάντικα φιστίκια σε σακουλάκι, επαίτες με πόδια παραμορφωμένα από την πολιομυελίτιδα ζητιάνευαν μερικά εκατομμύρια για να επιζήσουν απ' τις επιζήμιες συνέπειες της πτώσης του Τείχους του Βερολίνου κι ένας πάστορας, όρθιος επάνω στο καπό της Μερτσέντες του που τρανταζόταν, φώναζε διατυμπανίζοντας πως έρχεται το τέλος του κόσμου, κρατώντας στο χέρι μια Βίβλο στα σουαχίλι, ντυμένη με δέρμα βασιλικού πύθωνα. Σ' ένα σκουριασμένο φυλάκιο, ένας μισοκοιμισμένος στρατιώτης έδιωχνε τεμπέλικα τις μύγες με τη μυγοσκοτώστρα. Οι αναθυμιάσεις της βενζίνης που ανακατεύονταν με τον ζεστό αέρα, είχαν ξεράνει το λαρύγγι του δημόσιου λειτουργού, που είχε να πληρωθεί κάτι αιώνες. Στους δρόμους, πελώριοι κρατήρες, που είχαν ανοίξει στα σημεία όπου υπήρχαν άλλοτε γούβες, έβαζαν σε δοκιμασία τα αυτοκίνητα. Αυτό, όμως, δεν εμπόδιζε διόλου τον τελωνειακό απ' το να ελέγχει εξονυχιστικά όλα τα οχήματα, τσε-

κάροντας αν τα λάστιχα ήταν φουσκωμένα, αν ο κινητήρας είχε αρκετό νερό ή αν λειτουργούσαν σωστά τα φλας. Αν δεν έβρισκε καμία παράλειψη του είδους, όπως ήλπιζε, τότε απαιτούσε απ' τον οδηγό το πιστοποιητικό της βάρφτισης ή της πρώτης του κοινωνίας για ν' αφήσει το όχημα να εισέλθει στη χώρα.

Εκείνο το απόγευμα, εντέλει, η υπομονή του μπαμπά εξαντλήθηκε και τους έδωσε το μπαξίσι που ήταν ο στόχος όλης αυτής της φαρσοκωμωδίας. Επιτέλους, η μπάρα άνοιξε και μπορέσαμε να συνεχίσουμε τη διαδρομή μας μέσα στους καπνούς που έβγαιναν από τις θερμοπηγές στις παρυφές του δρόμου.

Ανάμεσα στη μικρή πόλη Ουβίρα και στο Μπουκαβού, σταματήσαμε σε κάτι φαγάδικα της κακιάς ώρας για ν' αγοράσουμε λουκουμάδες με μπανάνα και τηγανιτούς τερμίτες σε χάρτινο χωνάκι. Στις προσόψεις αυτών των φτηνών μαγέρικων κρέμονταν κάθε λογής ευφάνταστες ταμπέλες: «Το Φουκέτ των Ηλυσίων Πεδίων», «Σνακ μπαρ Ζισκάρ Ντ' Εστέν», «Εστιατόριο Σαν στο σπίτι σας». Όταν ο μπαμπάς έβγαλε την Πολαρόιντ για να τις απαθανατίσει, θαυμάζοντας την εφευρετικότητα των ντόπιων, η μαμά ενοχλήθηκε και τον κατηγόρησε πως εκστασιαζόταν μπροστά σε μια ατραξιόν για λευκούς τουρίστες.

Κι αφού πρώτα παραλίγο να πατήσουμε ένα σωρό κοχόρια, παπιά και πιτσιρίκια, φτάσαμε στο Μπουκαβού, ένα είδος Κήπου της Εδέμ στις όχθες της λίμνης Κίβου, απομεινάρι αρ ντεκό μιας πρώην φουτουριστικής πόλης. Στο σπίτι του Ζακ, το τραπέζι ήταν στρωμένο κι έτοιμο να μας υποδεχτεί. Είχε παραγγείλει με-

γάλες γαρίδες που μόλις είχαν έρθει από την Μομπάσα. Ο μπαμπάς ήταν κατενθουσιασμένος:

«Δε συγκρίνεται με μια πιατέλα στρείδια, μα ευχαριστιέται να τρώει κανείς, πού και πού, ωραία πράγματα!»

«Τι παράπονο έχεις, Μισέλ; Εννοείς πως δε σε ταΐζουμε καλά στο σπίτι;» ρώτησε η μαμά, δίχως ίχνος τρυφερότητας.

«Ναι, ακριβώς! Αυτός ο μπουμπουνοκέφαλος, ο Πρωτέας, με υποχρεώνει κάθε μεσημέρι να περιδρομιάζω όλο αφρικανικά άμυλα. Να 'ξερε τουλάχιστον να ψήσει σωστά μια μπριζόλα στη σχάρα!»

«Δε θέλω ν' ακούω για σχάρα!» συνέχισε ο Ζακ. «Ο κερκοπιθήκος που έχω για μάγειρα, ξεροφήνει τα πάντα, με το πρόσχημα πως αυτό σκοτώνει τα μικρόβια. Έχω ξεχάσει πια πώς είναι μια ωραία μπριζόλα μισοψημένη! Δε βλέπω την ώρα να πάω στις Βρυξέλλες για να φάω παράσιτο με την ψυχή μου!»

Όλοι ξέσπασαν σε γέλια. Μόνο η Άννα κι εγώ παραμείναμε σιωπηλοί στην άκρη του τραπέζιού. Ήμουν δέκα χρόνων κι εκείνη επτά. Ίσως αυτός να ήταν κι ο λόγος που δεν αντιλαμβανόμαστε το χιούμορ του Ζακ. Έτσι κι αλλιώς, μας απαγορευόταν ρητά να μιλάμε, παρά μόνο μεταξύ μας. Αυτός ήταν ο χρυσός κανόνας, όποτε ήμαστε καλεσμένοι κάπου. Ο μπαμπάς δεν ανεχόταν να ανακατεύονται τα παιδιά στις κουβέντες των μεγάλων. Και κυρίως, όχι στο σπίτι του Ζακ, που ήταν για αυτόν κάτι σαν δεύτερος πατέρας, σε σημείο που να αντιγράφει, χωρίς να το συνειδητοποιεί, τις εκφράσεις του, τις γκριμάτσες του, ακόμα και τον τόνο της φωνής του. «Ο Ζακ μού έμαθε την Αφρική» έλεγε συχνά στη μαμά.

Σκύβοντας κάτω απ' το τραπέζι για να προστατευτεί απ' τον αέρα, ο Ζακ άναψε ένα τσιγάρο με τον ασημένιο Ζίπο αναπτήρα του πάνω στον οποίο ήταν χαραγμένα δύο ελάφια. Κι έπειτα ανασηκώθηκε φουώντας τον καπνό απ' τα ρουθούνια του και, για μια στιγμή, βάλθηκε να κοιτάζει τη λίμνης Κίβου. Από τη βεράντα του, μπορούσε κανείς να δει μια συστάδα από νησίδες χαμένες πέρα στον ορίζοντα. Και πιο πέρα ακόμα, σε μιαν άλλη όχθη της λίμνη, βρισκόταν η πόλη Σιανγκούγκου, στη Ρουάντα. Εκεί ήταν καρφωμένο το βλέμμα της μαμάς. Κάθε φορά που ήμαστε καλεσμένοι για φαγητό στο σπίτι του Ζακ, πρέπει το μυαλό της να γέμιζε θλιβερές σκέψεις. Η Ρουάντα, η χώρα της, την οποία είχε αφήσει το 1963 μια νύχτα σφαγής, με τη λάμψη της φωτιάς να καίει πίσω της το πατρικό της σπίτι, αυτή η χώρα όπου δεν είχε επιστρέψει από τότε που ήταν τεσσάρων χρόνων, βρισκόταν εκεί, μόλις μερικά χιλιόμετρα μακριά, σχεδόν σε απόσταση αναπνοής.

Στον κήπο του Ζακ, το γρασίδι ήταν άφογα κουρεμένο από έναν ηλικιωμένο κηπουρό, που σήκωνε ψηλά την φαλίδα του σαν μπαστούνι του γκολφ, πηγαίνοντάς την πότε αριστερά και πότε δεξιά σαν τραμπάλα. Μπροστά μας, πετούσαν κολιμπρί που είχαν ένα πράσινο, μεταλλικό χρώμα, μαζεύοντας νέκταρ από τους κόκκινους ιβίσκους και χαρίζοντάς μας ένα υπέροχο χορευτικό θέαμα. Ένα ζευγάρι εστεμμένων γεραμών έκανε τον περίπατό του κάτω απ' τη σκιά που έριχναν οι λεμονιές και οι γκουάβες. Ο κήπος του Ζακ ήταν γεμάτος ζωή, έλαμπε από χρώματα και ανέδιδε ένα απαλό άρωμα σιτρονέλας. Φτιαγμένο από σπάνια ξύλα,

προερχόμενα απ' το δάσος του Νιούνγκουε, κι από μαύρη, πορώδη πέτρα, απ' το ηφαίστειο Νιραγκόνγκο, το σπίτι του έμοιαζε με ελβετικό σαλέ.

Ο Ζακ χτύπησε το καμπανάκι που βρισκόταν πάνω στο τραπέζι κι ο μάγειράς του κατέφθασε την ίδια στιγμή. Η φορεσιά του, ένας μαγειρικός σκούφος και μια λευκή ποδιά, ήταν σαν παραφωνία σε σχέση με τα ξυπόλυτα και γρατσουνισμένα πόδια του.

«Φέρε μας άλλα τρία ποτήρια Primus και συμμαζέψτε λίγο αυτό το μπάχαλο» διέταξε ο Ζακ.

«Πώς είσαι, Ευάριστε;» ρώτησε τον μάγειρα η μαμά.

«Δόξα τω Θεώ, ας τα λέμε καλά, κυρία!»

«Ν' αφήσεις τον Θεό στην ησυχία του, σε παρακαλώ!» του είπε ο Ζακ. «Καλά είσαι, αφού έχουν ακόμα μείνει μερικοί λευκοί στο Ζαΐρ και υπάρχει λίγη δουλειά. Αν δεν ήμουν εγώ, θα ζητιάνευες, όπως κάνουν όλοι σαν του λόγου σου!»

«Όταν λέω “Θεό”, εσένα εννοώ, αφεντικό!» του απάντησε με πονηριά ο μάγειρας.

«Μη με δουλεύεις εμένα, κερκοπίθηκε!»

Έβαλαν μαζί τα γέλια κι ο Ζακ συνέχισε:

«Όταν σκέφτομαι ότι ποτέ δεν κατάφερα να κάνω γυναίκα να μείνει δίπλα μου πάνω από τρεις μέρες, αλλά ότι εδώ και τριάντα πέντε χρόνια έχω οικονομήσει αυτόν τον χιμπατζή!»

«Έπρεπε να με παντρευτείς τότε, αφεντικό!»

«Φούνγκα Κίνουα²! Και πήγαινε να μας φέρεις τις μπίρες, αντί να λες ανοησίες!» είπε ο Ζακ βάζοντας πά-

---

2. Βούλωσ' το!, στα σουαχίλι. (Σ.τ.Μ.)

λι τα γέλια και καθαρίζοντας μετά τον λαιμό του μ' ένα θόρυβο που μ' έκανε να θέλω να ξεράσω τις γαρίδες που είχα φάει.

Ο μάγειρας έφυγε σιγοτραγουδώντας ένα θρησκευτικό τραγούδι. Ο Ζακ φύσηξε με δύναμη τη μύτη του σ' ένα μαντίλι που είχε επάνω κεντημένα τα αρχικά του, ξανάπιασε το τσιγάρο του, άφησε λίγη στάχτη να πέσει από απροσεξία στο γυαλισμένο παρκέ και απευθύνθηκε στον μπαμπά:

«Την τελευταία φορά που πήγα στο Βέλγιο, οι γιατροί μου είπαν πως αν δεν κόψω το τσιγάρο, θα τα τινάξω. Έζησα τα πάντα σ' αυτόν τον τόπο, πολέμους, λεηλασίες, λιμούς, τον Μπομπ Ντενάρ³ και το Κολουέζι⁴, τριάντα χρόνια ανόητης “ζαϊροποίησης”⁵, και θα με σκοτώσει τώρα το τσιγάρο; Αν είναι ποτέ δυνατόν!»

---

3. Ο Μπομπ Ντενάρ (1929-2007) υπήρξε Γάλλος μισθοφόρος που αναμείχθηκε σε διάφορα πραξικοπήματα σε αφρικανικές χώρες. (Σ.τ.Μ.)

4. Αναφορά στην απόπειρα πραξικοπήματος που έγινε από επαναστάτες τον Μάιο του 1978 στο Κολουέζι, πόλη του Ζαΐρ, το οποίο και απέτυχε, κατόπιν επεμβάσεως της Λεγεώνας των Ξένων καθώς και στρατιωτικών δυνάμεων του Βελγίου. Επτακόσιοι Αφρικανοί και 170 Ευρωπαίοι βρήκαν τον θάνατο κατά τη διάρκεια αυτών των γεγονότων. (Σ.τ.Μ.)

5. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70, ο Μομπούτου εφάρμοσε ένα κίνημα με στόχο την επιστροφή της χώρας στην αυθεντική, αφρικάνικη μορφή της και στην απομάκρυνση από τη Δύση και την κυριαρχία της. Μεταξύ άλλων, έγιναν κρατικοποιήσεις, τα τοπωνύμια, τα ονόματα των πόλεων και τα χριστιανικά ονόματα των ανθρώπων άλλαξαν αναγκαστικά, για να μη θυμίζουν τίποτα δυτικό, καταργήθηκε ο δυτικός τρόπος ενδυμασίας και αποσύρθηκαν όλα τα αποικιοκρατικά μνημεία. (Σ.τ.Μ.)

Τα γέρικα χέρια του ήταν διάστικτα από πανάδες και το κρανίο του ήταν φαλακρό. Πρώτη φορά τον έβλεπα με σορτσάκι. Οι γάμπες του, άτριχες και ασπριδερές, έρχονταν σε αντίθεση με την καμένη επιδερμίδα των μπράτσων του και το σμιλεμένο απ' τον ήλιο πρόσωπό του – σαν να ήταν το σώμα του ένα κολάζ από ετερόκλιτα εξαρτήματα.

«Μπορεί να έχουν δίκιο οι γιατροί, καλά θα κάνεις να το ελαττώσεις» του είπε η μαμά, ανήσυχη. «Τρία πακέτα τη μέρα, είναι υπερβολή, καλέ μου Ζακ».

«Μην αρχίζεις κι εσύ τώρα!» είπε ο Ζακ, συνεχίζοντας, εντούτοις, να απευθύνεται στον μπαμπά, λες κι η μαμά να μη βρισκόταν εκεί. «Ο πατέρας μου κάπνιζε σαν φουγάρο κι έζησε ως τα ενενήντα πέντε του. Και δε σου λέω τι ζωή πέρασε! Το Κονγκό, την εποχή του Λεοπόλδου του Γ', δεν είχε καμία σχέση με το σημερινό! Ήταν γίγαντας, ο πατέρας μου! Αυτός έφτιαξε τη σιδηροδρομική γραμμή Καμπάλο-Καλέμι – γραμμή που έχει πάψει από καιρό να λειτουργεί, όπως τα πάντα, άλλωστε, σε τούτη την καταραμένη χώρα. Κωλοχανείο σκέτο!»

«Και γιατί δεν τα πουλάς όλα, να έρθεις να εγκατασταθείς στην Μπουζουμπούρα; Καλά περνάμε εκεί» είπε ο μπαμπάς με εκείνον τον ενθουσιασμό που τον έπιανε όταν εξέφραζε αυθόρμητα μια ιδέα για πρώτη φορά. «Έχω αναλάβει πολλές δουλειές εκεί κι οι προσφορές πέφτουν βροχή. Αυτή την εποχή, υπάρχει χρήμα!»

«Να τα πουλήσω όλα; Μη λες βλακείες! Η αδελφή μου με παίρνει όλη την ώρα τηλέφωνο και μου λέει να γυρίσω στο Βέλγιο. Μου λέει: “Έλα πίσω, Ζακ, αλλιώς

θα 'χεις κακά ξεμπερδέματα. Στο Ζαΐρ πάντα λεηλατούν και λιντσάρουν τους λευκούς στο τέλος". Με φαντάζεσαι, όμως, εμένα, σ' ένα διαμέρισμα στο Ιξέλ⁶; Δεν έχω ζήσει καθόλου εκεί, τι στο διάβολο να πάω να κάνω τώρα, στην ηλικία μου; Την πρώτη φορά που πάτησα το πόδι μου στο Βέλγιο, ήμουν είκοσι πέντε χρόνων και είχα φυτεμένες δυο σφαίρες στην κοιλιά, που τις έφαγα σε μια ενέδρα, τότε που κυνηγούσαμε τους κομμουνιστές στην Κατάνγκα. Χειρουργήθηκα, μου κάνανε τα ράμματα κι έπειτα γύρισα εδώ μάνι μάνι. Είμαι πιο Ζαΐριανός κι απ' τους νέγρους, εγώ. Εδώ γεννήθηκα κι εδώ θα πεθάνω! Η Μπουζουμπούρα, καλή είναι για λίγες μέρες, για να κλείσω δυο τρεις δουλειές, να δώσουμε τα χέρια με μερικούς μπουάνα⁷, να κάνω καμιά βόλτα στα μαγειρεία, να δω τίποτα παλιόφιλους, κι ύστερα να γυρίσω. Μα την αλήθεια, δεν τους αντέχω για πολύ τους Μπουρουντιανούς. Τους Ζαΐριανούς τους καταλαβαίνεις εύκολα, τουλάχιστον! Ένα ματαμπίς-μπαξίς και συνεννοείται κανείς! Αλλά οι Μπουρουντιανοί... Αυτοί ξύνουν το αριστερό τους αυτί με το δεξί τους χέρι...»

«Αυτό λέω κι εγώ όλη την ώρα στον Μισέλ» είπε η μαμά. «Κι εγώ δεν την αντέχω άλλο αυτήν τη χώρα».

«Άλλο εσύ, Ύβόννη» της απάντησε ο μπαμπάς, εκνευρισμένος. «Εσύ ονειρεύεσαι να ζήσεις στο Παρίσι, σου έχει γίνει έμμονη ιδέα».

«Ναι, ωραία θα ήταν, για σένα, για μένα, για τα παι-

6. Το Ιξέλ είναι δήμος στην περιφέρεια των Βρυξελλών. (Σ.τ.Μ.)

7. Μπουάνα: πλούσιες, πλούσιοι, στα σουαχίλι. (Σ.τ.Μ.)

διά. Τι μέλλον έχουμε στην Μπουζουμπούρα; Μπορείς να μου πεις; Εκτός από μια τιποτένια ζωή!»

«Σταμάτα, Υβόννη! Για τη χώρα σου μιλάς!»

«Όχι, όχι και πάλι όχι... Η χώρα μου είναι η Ρουάντα. Εκεί, απέναντι, μπροστά σου. Η Ρουάντα. Είμαι πρόσφυγας, Μισέλ. Αυτό ήμουν πάντα για τους Μπουρουντιανούς. Μου το έδωσαν να το καταλάβω καλά με τις προσβολές τους, με τα υπονοούμενά τους, με τα ποσοστά των ξένων στην απογραφή του πληθυσμού και τον περιορισμό στον αριθμό των μαθητών στα σχολεία. Άφησέ με, λοιπόν, να έχω την άποψή μου για το Μπουρούντι!»

«Άκουσε, αγάπη μου» είπε ο μπαμπάς με δήθεν εξευμενιστικό τόνο. «Κοίτα γύρω σου. Αυτά τα βουνά, τις λίμνες, τη φύση. Ζούμε σε ωραία σπίτια, έχουμε υπηρετικό προσωπικό, χώρο για τα παιδιά, καλό κλίμα, οι δουλειές μας δεν πάνε κι άσχημα. Τι άλλο θέλεις; Ποτέ δε θα 'χεις τέτοιες πολυτέλειες στην Ευρώπη. Πίστεψέ με! Δεν έχει καμία σχέση με τον παράδεισο που φαντάζεσαι. Για ποιον λόγο νομίζεις ότι χτίζω εδώ τη ζωή μου, είκοσι χρόνια τώρα; Για ποιον λόγο νομίζεις ότι ο Ζακ προτιμά να μείνει εδώ παρά να γυρίσει στο Βέλγιο; Εδώ, είμαστε προνομιούχοι. Εκεί, δεν θα 'μαστε τίποτα. Γιατί αρνείσαι να το καταλάβεις;»

«Εσύ λέγε ό,τι θες, αλλά εγώ γνωρίζω και την άλλη όψη του νομίσματος. Εκεί που εσύ βλέπεις ειδυλλιακούς λόφους, εγώ γνωρίζω τη φτώχεια των ανθρώπων που ζουν εκεί. Εκεί που εσύ θαυμάζεις τις όμορφες λίμνες, εγώ αναπνέω το μεθάνιο που αναπαύεται κάτω απ' τα νερά τους. Την κοπάνησες, μακριά από την ησυ-

χία της Γαλλίας σου για να αναζητήσεις την περιπέτεια στην Αφρική. Και καλά έκανες! Εγώ αναζητώ την ασφάλεια που δεν είχα ποτέ, την άνεση να μεγαλώσω τα παιδιά μου σε μια χώρα όπου δε φοβάται κανείς πως θα πεθάνει επειδή είναι...»

«Πάψε, Υβόννη, με τις ανησυχίες σου και τις μανίες καταδίωξης. Τραγικοποιείς διαρκώς τα πάντα. Έχεις γαλλικό διαβατήριο τώρα, δεν έχεις τίποτα να φοβάσαι. Ζεις σε μια βίλα στην Μπουζουμπούρα κι όχι σε κανέναν καταυλισμό προσφύγων, σταμάτα, λοιπόν, τις υπερβολές, σε παρακαλώ!»

«Ποσώς μ' ενδιαφέρει το διαβατήριό σου, δεν αλλάζει τίποτα στην απειλή που υπάρχει διάχυτη παντού. Η ιστορία που λέω, δε σ' ενδιαφέρει, Μισέλ, ποτέ δε σ' ενδιέφερε. Ήρθες εδώ για να βρεις μια αλάνα για παιχνίδι, να παρατείνεις τα όνειρα ενός κακομαθημένου παιδιού της Δύσης...»

«Μα τι είναι αυτά που λες; Μ' έχεις ζαλίσει, μα τον Θεό! Πολλές Αφρικανές θα 'θελαν να 'ναι στη θέση σου...»

Η μαμά έριξε στον μπαμπά ένα βλέμμα τόσο σκληρό, που εκείνος δεν τόλμησε ν' αποτελειώσει τη φράση του. Κι έπειτα, πολύ ήρεμη, συνέχισε:

«Ούτε που συνειδητοποιείς πια τι λες, καημένε Μισέλ. Μια συμβουλή μόνο: μην το γυρίσεις στον ρατσισμό τώρα, εσύ, ένας πρώην χίπης και παιδί των λουλουδιών, δε σου ταιριάζει. Άφησε αυτόν τον ρόλο στον Ζακ και στους άλλους αποικιοκράτες, τους αυθεντικούς».

Ο Ζακ πνίγηκε ξαφνικά με την κάπνα του τσιγάρου του. Αλλά η μαμά δεν έδωσε σημασία. Σηκώθηκε, πέ-

ταξε την πετσέτα της στα μούτρα του μπαμπά κι έφυγε. Εκείνην τη στιγμή, κατέφθασε κι ο μάγειρας, μ' ένα αυθάδικο χαμόγελο στα χείλη και τρεις μπίρες επάνω σ' έναν πλαστικό δίσκο.

«Υβόννη! Έλα πίσω αμέσως τώρα! Έλα να ζητήσεις συγγνώμη απ' τον Ζακ!» φώναξε ο πατέρας μου, έχοντας ανασηκώσει λίγο τα οπίσθιά του απ' την καρέκλα, με τις γροθιές του πάνω στο τραπέζι.

«Άφησέ τη, Μισέλ» είπε ο Ζακ. «Γυναίκες, τι περιμένεις...»